Grondslagendocument

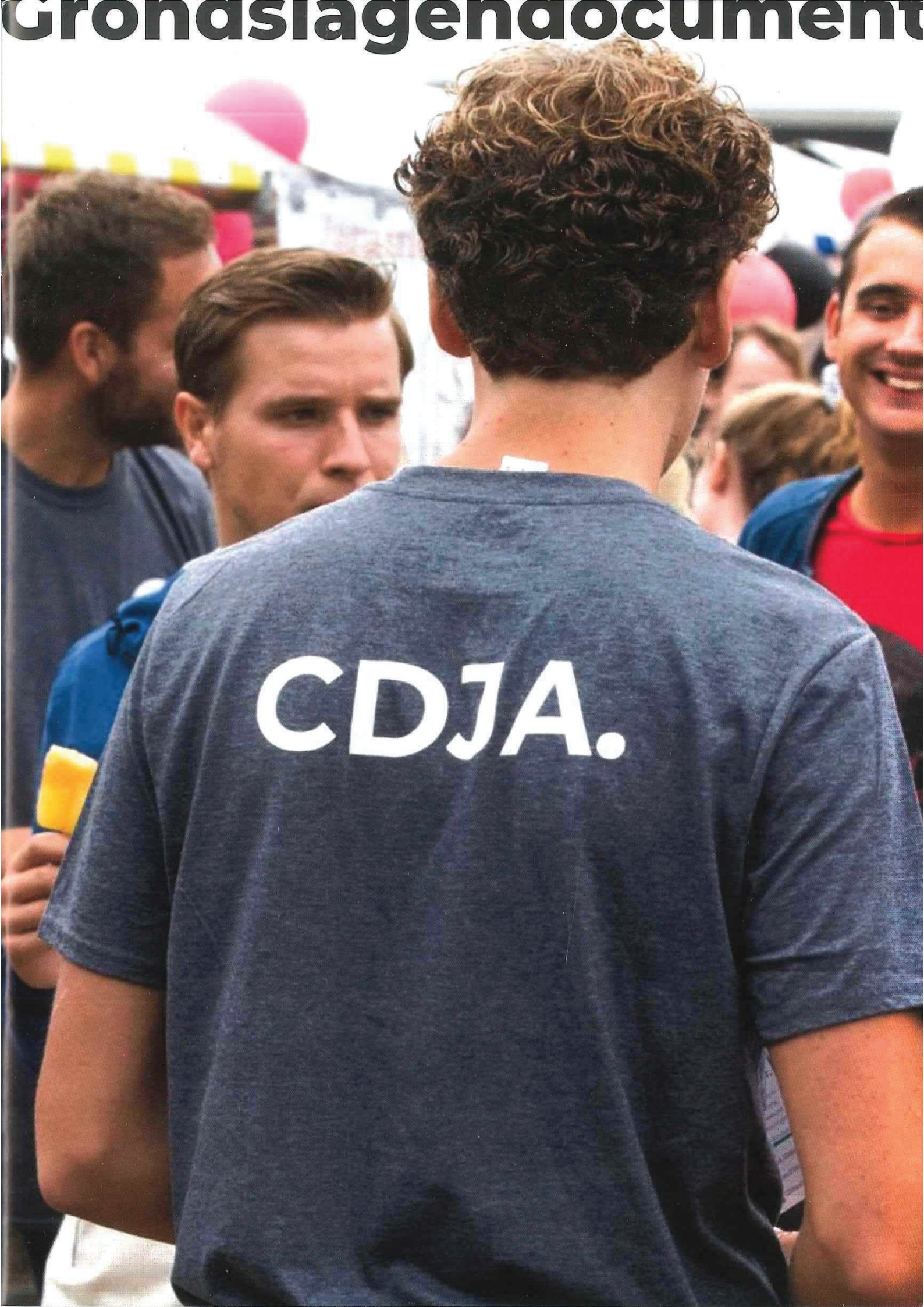

Grondslagendocument CDJA.

Aangenomen door de ALV op 11 mei 2019

Mark van de Fliert, Robert Klaassen, Jorden van der Haas, Hans Van den Heuvel, Marilia Laseur, Roeland Spruyt

Inleiding.

Beste lezer,

Dit document bevat een korte beschrijving van het gedachtegoed waarop het CDJA haar politieke koers baseert. Het is bedoeld als steun en stimulans om het 'christendemocratische' van het CDJA beter te begrijpen. De tekst geeft een inkijkje in de visie en waarden die voor onze vereniging van belang zijn bij het maken van politiek-inhoudelijke keuzes.

Wellicht vraag je je af wat je aan een 'mensbeeld' en 'grondslagen' hebt in de politieke praktijk van alledag. Wat kun je er concreet mee? Simpel gezegd is het dit: onze grondslagen en het mensbeeld zijn richtingwijzers voor de lange termijn. Ze zijn een spiegel van de eigen politieke identiteit die helpen om het belang van dagkoersen, peilingen en prognoses te relativeren.

De volgende pagina's bevatten korte en interessante stukjes die hopelijk jouw interesse voor christendemocratische politiek zullen voeden en verdiepen.

- Hoofdstukken 1 en 2 beschrijven de christendemocratie: de politieke stroming waarin onze vereniging haar oorsprong vindt.
- Hoofdstuk 3 beschrijft vier grondslagen (kernwaarden) waarop christendemocratische politici zich beroepen: publieke gerechtigheid, gespreide verantwoordelijkheid, solidariteit en rentmeesterschap.
- Hoofdstuk 4 bevat het verbindende verhaal tussen de vier grondslagen.
- Aan het einde van dit document vind je een lijst met interessante bronnen voor wie dieper in de christendemocratische traditie wil duiken.

Beste lezers, we hopen dat je veel aan dit document zult hebben!

Met vriendelijke groet,

Mark van de Fliert (*Eindredacteur Grondslagencommissie*)
Robert Klaassen (*Dagelijks Bestuurslid Politiek & Internationaal*)
Jorden van der Haas
Hans Van den Heuvel
Roeland Spruyt
Marilia Laseur

1. De basis van politiek handelen

Waarom hebben politieke partijen grondslagen? In dit hoofdstuk lees je waarom politiek meer is dan 'de juiste beslissing nemen' en waarom een politiek zonder idealen eigenlijk niet bestaat.

Wat is politiek eigenlijk?

Onze wereld zit vol grenzen en beperkingen. Kijk maar om je heen: je kunt niet oneindig lang wakker blijven, je hebt niet oneindig veel geld op je bankrekening staan en je kunt niet oneindig ver kijken.

Als je er iets langer over nadenkt, dan valt misschien nog iets anders op: niet alle grenzen zijn hetzelfde. Sommige grenzen zijn heel duidelijk opgelegd. Natuurwetten bijvoorbeeld. Je kunt niet sneller dan de snelheid van het licht reizen. Je kunt de tijd niet sneller of langzamer laten gaan. Met deze 'harde' grenzen moeten wij mensen leren leven.

Er zijn ook grenzen waar wij wel over kunnen twisten. Op je werk krijg je een bepaald salaris betaald, maar waarom is dat salaris niet hoger of lager? De Nederlandse overheid kan beslissen wat er in Breda gebeurt, maar niet wat er in Bremen gebeurt. Deze grenzen bestaan omdat mensen ervoor hebben gekozen. Ze zijn gebaseerd op expliciet en impliciete afspraken tussen mensen over hoe wij met elkaar om (moeten) gaan. Oftewel: normen en waarden.

Elk aspect van ons leven bestaat uit keuzes om verschillende normen, waarden en grenzen met elkaar in overeenstemming te brengen. Dat is politiek. Politiek gaat om het bemiddelen tussen verschillende grenzen om doelen te bereiken.

Politiek gaat dus altijd over het maken van keuzes. Dat is moeilijker dan je misschien denkt. Want het verleggen van een grens voor de een heeft soms gevolgen voor de bewegingsvrijheid van een ander. Zo kun je met vrienden naar Amsterdam reizen of met je ouders naar Groningen, maar je kunt niet tegelijkertijd in beide steden zijn. Je kunt veel fastfood eten of ervoor kiezen gezond te leven, maar je kunt niet allebei tegelijk doen.

Om politiek actief te zijn, hoef je dus helemaal niet in *de* politiek actief te zijn. In feite is iedereen elke dag een politicus. In je eigen leven ben je constant bezig om je beperkte energie, tijd en geld efficiënt te gebruiken om je eigen doelen na te streven.

Net zoals jij als mens elke dag keuzes moet maken, moeten grotere groepen mensen, zoals de samenleving en overheid, ook elke dag keuzes maken. Een vereniging als het CDJA werkt bijvoorbeeld alleen als genoeg mensen zich ervoor willen inzetten. Net zo kan de politiek niet eindeloos de wensen van iedereen inwilligen.

Het fundament van politiek handelen

De kernvraag van elke politieke discussie is: welke grenzen willen we verleggen en welke nieuwe grenzen zijn we bereid om daarvoor te accepteren? Politieke partijen maken verschillende afwegingen over welke grenzen ze goed vinden. Die

verschillende keuzes komen voort uit een andere manier van kijken naar de mens en de grenzen die in de wereld aanwezig zijn.

Door de eeuwen heen hebben verschillende mensen en groepen tegenstrijdige ideeën gehad over de plaats van de mens in de wereld. Sommige politieke stromingen verheffen de individuele mens tot absolute norm en centrum van het bestaan. Andere vinden de individuele mens niets meer dan een radertje in het geheel. Deze visies op wat ‘de mens’ is, staan ook bekend als het ‘mensbeeld’.

Het mensbeeld bepaalt in belangrijke mate de politieke lijn van een partij. De politieke partijen in Nederland hebben verschillende mensbeelden en verschillen daarom ook in de beginselen die ze hanteren. Hierdoor maken zij andere keuzes en varen ze uiteindelijk ook een andere politieke koers!

2. Het christendemocratisch mensbeeld

Wat betekent het om een christendemocraat te zijn?

De christendemocratie biedt een uniek mensbeeld gebaseerd op bijna drieduizend jaar traditie en overlevering. De basis van het christendemocratisch mensbeeld komt voort uit een principe dat universeel geldt: de mens is geschapen naar beeld en gelijkenis van God en heeft daardoor een onaantastbare waardigheid. Dit betekent dat ieder mens geheel uniek en even waardevol is.

Tegelijkertijd erkennen wij dat de mens niet het centrum van het heelal is. Ja, de mens heeft een onaantastbare waardigheid, maar ieder mens komt pas volledig tot zijn of haar recht in relatie tot andere mensen. Ieder mens heeft andere mensen nodig.

Iedereen die gelooft in de inherente waarde *en* afhankelijkheid van mensen is een christendemocraat.

Vanuit ons mensbeeld streven christendemocraten een samenleving na waarin een leven van waarde(n), vrijheid en verantwoordelijkheid mogelijk is. De concrete mens, onvervangbaar en tegelijk afhankelijk, is het intrinsieke doel van dit streven.

Politiek handelen in lijn met het christendemocratisch mensbeeld omvat zeker vijf kenmerken:

1. Elk mens wordt behandeld als uniek persoon met een onvervreemdbare waardigheid;
2. De mens krijgt zo veel mogelijk vrijheid om zijn/haar talenten te ontplooien.
3. Het recht op vrijheid van geweten, godsdienst, en onderwijs wordt onverkort verdedigd;
4. De menselijke afhankelijkheid komt tot uiting door een nadruk op het met anderen *samen leven* en *samen werken*. Gezin en vereniging worden hierbij als onmisbare hoekstenen van de samenleving gezien;
5. Er wordt voortdurend gezocht naar een rechtvaardige balans tussen de rechten én plichten van ieder mens richting anderen en de samenleving als geheel;

Dit christendemocratisch mensbeeld vormt het fundament van vier grondslagen die het politiek handelen van het CDJA bepalen.

3. Vier christendemocratische grondslagen

Uit het christendemocratische mensbeeld vloeien vier grondslagen voort: publieke gerechtigheid, gespreide verantwoordelijkheid, solidariteit en rentmeesterschap. Deze grondslagen vormen de uitwerking van het christendemocratische mensbeeld.

a. Publieke gerechtigheid

Iedereen wil een rechtvaardige samenleving. Maar wat is een rechtvaardige samenleving en hoe bewaken wij die rechtvaardigheid? Om rechtvaardig te zijn, richt de christendemocratie zich op *publieke gerechtigheid*.

Elk mens heeft unieke talenten en gaven. Tegelijkertijd zoeken mensen bescherming tegen willekeur, onrecht en uitbuiting. Wij hechten daarom aan een sterke democratische rechtsstaat waarin vrijheden worden beschermd en soms normen worden gesteld. Een sterke democratische rechtsstaat is een onmisbare voorwaarde om de rechten en plichten van iedereen te beschermen.

In een democratische rechtsstaat hoort de overheid voor *alle* burgers betrouwbaar te zijn. Dit betekent aan de ene kant dat de overheid waakt voor willekeur (iedereen is immers gelijk voor de wet) en fundamentele rechten, zoals de vrijheid van meningsuiting, godsdienst en onderwijs, beschermt. Anderzijds is een betrouwbare overheid belangrijk. Politici moeten niet de waan van de dag en incidenten voorop zetten, maar via de overheid werken aan een langetermijnvisie en komen oplossingen voor structurele problemen.

In onze democratische politiek laten we ons leiden door de principes van realisme en betrouwbaarheid: de politiek is er voor mensen, hun zorgen en hun ideeën. We willen met de voeten in de klei staan. Daarbij willen wij waken tegen grote politieke beslissingen die op basis van een minimale meerderheid worden genomen. In een land waar democratie ‘de helft plus één’ is, heerst immers de dictatuur van de meerderheid.

Daarnaast is bescheidenheid voor christendemocraten belangrijk: niet alles kan en hoeft door de politiek geregeld te worden. Sterker nog: de samenleving is voor ons als eerste aan zet. De politiek geeft ruimte, stelt randvoorwaarden en stimuleert waar nodig zodat mensen hun talenten kunnen ontplooien. Denk bijvoorbeeld aan de vrijheid van onderwijs.

In het kort:

- *Publieke gerechtigheid* is voor christendemocraten een centrale voorwaarde van goed overheidsbeleid;
- De rechten en plichten van iedereen worden het beste in een *democratische rechtsstaat* beschermd;
- De wet erkent de inherente gelijkwaardigheid van alle mensen, en discrimineert niet op basis van ras, kleur, geslacht, taal, godsdienst, geaardheid, politieke of andere overtuiging, maatschappelijke afkomst, eigendom of geboorte;

- De politiek is een betrouwbare partner voor *alle* burgers, onder meer door fundamentele vrijheden in stand te houden en beslissingen met zo groot mogelijke meerderheden te nemen;

b. Gespreide verantwoordelijkheid

Ieder mens heeft talenten, ideeën en plannen. Sommige plannen kun je zelf verwezenlijken, maar veel ideeën kun je alleen samen met anderen verwezenlijken. Een bekend voorbeeld is het produceren van een auto: iedereen rijdt ermee maar niemand kan in zijn eentje een auto maken. Elke auto bestaat omdat mensen de verantwoordelijkheid voor het productie ervan hebben opgedeeld. Iedere persoon in de keten voert een stukje van de productie uit ten behoeve van het algemene belang om een auto te produceren.

Deze verdeling van verantwoordelijkheid maakt het mogelijk om grotere doelen te bereiken, maar vraagt ook om verantwoordelijkheid en betrouwbaarheid. Als een persoon bij de productie van potloden zijn werk niet goed doet, dan vermindert dat de kwaliteit van alle potloden. Maar iedereen kan een eigen, andere visie hebben op hoe een potlood eruit hoort te zien. Daarom is het nodig dat er afspraken worden gemaakt en compromissen worden gesloten over welk werk je oplevert en hoe het eruit ziet. Ook moet iedereen zich aan gemaakte afspraken houden.

Bij het spreiden van verantwoordelijkheid om grote plannen te verwezenlijken, verlies je dus onvermijdelijk ook een stukje eigen vrijheid om zelf beslissingen te nemen. Om recht te doen aan de waardigheid en afhankelijkheid van elke deelnemer, horen alle samenwerkingsverbanden volgens ons gericht te zijn op het *bonum commune* – het algemeen welzijn van elk en alle deelnemers. Wij willen voorkomen dat samenwerkingsverbanden gericht raken op hun eigen gewin ten koste van het algemeen belang. Daarom pleiten wij vaak voor kaders waarbinnen mensen en verbanden in vrijheid hun verantwoordelijkheid kunnen nemen om gemeenschappelijke doelen te bewerkstelligen. Dit klinkt misschien vanzelfsprekend, maar er zijn veel politieke systemen die hun ‘systeem’ (‘de markt’ of ‘de partij’) boven het menselijk welzijn plaatsen.

Om de unieke waarde van elke mens zoveel mogelijk in stand te houden en eenheidsworst te voorkomen, vinden christendemocraten daarom dat samenwerkingsverbanden zo dicht mogelijk bij de mensen moeten staan die zij dienen. Dat geeft mensen het gevoel van vertrouwdheid, eigenaarschap en zeggenschap. Een groter verband – met onvermijdelijk minder eigenaarschap en zeggenschap en meer compromissen – hoort alleen te bestaan als het echt een aanvulling vormt op een kleiner verband. Gespreide verantwoordelijkheid erkent zo dat elk verband waarin mensen samen hun leven ontplooien op de eerste plaats een *menselijk* verband is: ze is er voor de mens en bestaat door de mens. Met een praktisch voorbeeld: de Europese Unie moet vanuit christendemocratisch oogpunt alleen taken uitvoeren die Europese lidstaten niet zelf afzonderlijk kunnen uitvoeren. Dit uitgangspunt noemen wij ook wel ‘subsidiariteit’ (kleinschaligheid).

In een tijd waar efficiëntie en economisch nut het belangrijkste in het leven lijken te zijn, wordt vaak gezegd dat sommige kleinere verbanden ‘efficiënter’ in een groter of ander verband kunnen opgaan. Christendemocraten zijn van nature

terughoudend in dit proces van schaalvergroting, verschuiving van verantwoordelijkheden en vervreemding van mensen. Veel verbanden vervullen namelijk een rol die wezenlijk anders is dan de rol van het 'efficiëntere' verband. Het gezin voedt op, de school onderwijst, ziekenhuizen redden levens, bedrijven voegen economische waarde toe. Op school behandelt men geen ziektes en het gezin functioneert niet als een bedrijf. Wanneer we deze instanties dwingen wezensvreemde rollen op zich te nemen, verwatert de eigenheid en de eigen waarde van het verband. In de christendemocratie vatten wij deze wens om de eigenheid van verbanden te beschermen ook wel samen in de term 'soevereiniteit in eigen kring'.

In het kort:

- De inrichting van de samenleving begint voor ons altijd bij de mens, die vanaf het eerste levensmoment uniek *en* afhankelijk is.
- Iedere persoon draagt verantwoordelijkheid voor haar/zijn leven en voor dat van mensen om haar/hem heen. Zij/hij verenigt zich in grotere verbanden en verkrijgt bescherming van die verbanden als zij/hij in zijn eentje niet sterk genoeg staat.
- Ieder mens is uniek en zet zich daarom op een andere manier in voor het algemeen welzijn. De een in loondienst, de ander als vrijwilliger. De een achter de kassa in de supermarkt, de ander als onderzoeker op een universiteit.
- Christendemocraten zijn van nature kritisch op schaalvergrotingen, overnames of fusies van verbanden – op welk gebied dan ook. Eventuele schaalvergroting moet zodoende niet slechts een bestuurlijke aangelegenheid zijn, maar van duidelijk aan te wijzen toegevoegde waarde zijn voor het algemeen belang. Daarbij mogen de eigenheid en de eigen waarde van een verband niet verloren gaan.

c. Solidariteit

Wie solidair wil zijn, moet breder kijken dan het eigen belang. Solidariteit komt voort uit de erkenning dat je niet alles alleen kunt én de erkenning van de unieke waarde van anderen.

Solidariteit is niet geheel vrijblijvend. Als christendemocraten geloven wij in onderlinge solidariteit tussen alle mensen – ongeacht hun achtergrond, geloof, geslacht, taal, geaardheid, of politieke overtuiging – omdat ieder mens onvervangbaar is, unieke talenten heeft en afhankelijk is van anderen.

In het echte leven is het soms echter best moeilijk om op het juiste moment en/of manier met andere mensen solidair te zijn. Je kunt niet zomaar voor een ander besluiten dat hij of zij hulp nodig heeft. Tegelijkertijd lukt het mensen niet altijd om aan te geven dat zij hulp nodig hebben. Solidariteit is daarom de fragiele balans tussen ondersteuning mogelijk maken zonder daarbij je eigen wil op te leggen.

Vanuit onze grondslag gespreide verantwoordelijkheid geldt: hoe dichter je bij een ander persoon staat, hoe groter je verantwoordelijkheid om solidair te zijn. Je hebt andere verplichtingen aan je gezinsleden dan aan iemand die aan de andere kant

van Nederland woont. Dit is nadrukkelijk geen manier om lui te zijn, maar een vuistregel om te voorkomen dat je jezelf overbelast. Niemand kan met de hele wereld solidair zijn.

Voor de overheid betekent deze spreiding van solidariteit dat burgers zoveel mogelijk zelf solidair zijn met de mensen in hun omgeving. De overheid ondersteunt hen waar nodig, maar de eindverantwoordelijkheid voor solidariteit kan zij mensen niet uit handen nemen. Het christendemocratisch perspectief op solidariteit ziet dus een centrale rol voor maatschappelijke initiatieven en samenwerkingsverbanden.

Alleen in uitzonderlijke gevallen, wanneer het de samenleving niet lukt om op eigen initiatief solidair te zijn, kan de overheid ervoor kiezen om zelf solidariteit tussen burgers te creëren. Voorbeelden van dit soort overheidsinitiatieven zijn sociale uitkeringen voor arbeidsongeschikten, huur- en zorgtoeslag voor mensen die minder verdienen en de AOW-uitkering waar wij allemaal aan meebetalen.

Indien de overheid solidariteit initieert, hoort de invulling en het in de praktijk brengen ervan zoveel mogelijk bij de samenleving liggen. Het ingrijpen van de overheid hoort zo beperkt mogelijk zijn, want mensen die direct geconfronteerd worden met een specifiek probleem, weten het beste wat de juiste oplossing is voor hun specifieke situatie.

Voor de christendemocratie zijn solidariteit tussen generaties en solidariteit tussen arm en rijk belangrijke aandachtspunten. De overheid heeft volgens ons een belangrijke rol om kaders te scheppen waarbinnen mensen een eerlijke kans krijgen hun talenten te ontplooien. Studeren moet bijvoorbeeld mogelijk zijn voor zowel de bakkersdochter als de burgemeestersdochter. Omdat de burgemeester zijn dochter een betere start kan meegeven doordat hij simpelweg meer verdient, vinden wij het rechtvaardig dat de burgemeester meer meebetaalt aan allerlei voorzieningen dan de bakker dat doet. De sterkste schouders dragen de zwaarste lasten.

In het kort:

- Solidariteit komt voort uit de erkenning dat je niet alles alleen kunt én uit de erkenning van de unieke, onvervangbare waarde van anderen: wie solidair wil zijn, moet daarom breder kijken dan het eigen belang;
- Hoe dichter je bij een ander persoon staat, hoe groter je verantwoordelijkheid om met die persoon solidair te zijn;
- De overheid is terughoudend in het verstatelijken van door mensen opgestarte en ingevulde solidariteit. Te veel ingrijpen tast de naastenliefde tussen mensen en van de samenleving als geheel aan.

d. Rentmeesterschap

Rentmeesterschap betekent verantwoord omgaan met de middelen die tot je beschikking staan. Rentmeesterschap is belangrijk omdat bijna alles wat je om je heen ziet schaars is. Natuurlijke hulpbronnen zoals olie, gas, zoet water en voedsel

kunnen opraken. Eveneens heb je zelf ook maar een beperkte hoeveelheid tijd, geld en energie.

Een mens kan niet 24 uur per dag bezig zijn, maar moet ook uitrusten van zijn bezigheden. Het is misschien een cliché aan het worden, maar rentmeesterschap begint bij de erkenning dat wij mens zijn en in relatie staan tot andere mensen en tot onze omgeving. Dat lijken we, in een wereld waarin we altijd online en 'beschikbaar' kunnen zijn, nog wel eens te vergeten.

Als christendemocraten vinden wij het erg belangrijk om de dingen die wij hebben gekregen te *beheren* en niet te verkwanselen. Toch is het een hele kunst om de ons beschikbare middelen te beheren. Want goed rentmeesterschap vraagt om een langetermijnaanpak die tegelijkertijd de zorgen van vandaag niet uit het oog verliest.

Bijna alles wat wij bezitten, hebben we ontvangen dankzij het rentmeesterschap van onze grootouders en ouders. Nu is het aan ons om verantwoorde langetermijnbesluiten te nemen voor natuur, milieu, cultuur, financiën, economie, etc., om zo de wereld minstens net zo goed achter te laten als wij hem hebben ontvangen.

Veel politieke partijen hebben de neiging om het belang van goed rentmeesterschap voor hun eigen stokpaardjes te gebruiken. Rechtse partijen benadrukken het rentmeesterschap van geld (de begroting moet op orde, de staatsschuld moet worden afgebouwd), terwijl linkse partijen veel praten over rentmeesterschap van de natuur (duurzaamheid, klimaatverandering). Maar stel jezelf de volgende vragen: wat heb je aan geld op je bankrekening als je huis onder water staat? En wat betekenen droge voeten als je geen geld hebt om eten te kopen? Werkelijk rentmeesterschap is, kortom, geen keuzefestijn, maar een samenhangende kijk op alles van waarde. Van gisteren, van vandaag en van morgen.

Veel problemen ontstaan omdat mensen verkeerde keuzes maken. Maar zelfs als iedereen verstandige keuzes maakt, kunnen ongewenste gevolgen ontstaan. Zoiets wordt ook wel de 'tragedy of the commons' genoemd: een situatie waarbij 'rationeel' handelen van alle individuele mensen het algemeen belang alsnog niet dient. Mensen zijn verantwoordelijk voor het rentmeesterschap in hun eigen leven en dat van hun naasten, maar de overheid dient het algemeen belang van ons allemaal beschermen. Volgens ons hoort de politiek daarom via de overheid regels te stellen om het algemeen belang te bewaren.

Om deze gespreide verantwoordelijkheid in de praktijk te brengen, benadrukt de christendemocratie het belang van overleg binnen de samenleving en tussen overheid en samenleving (polderen) om te komen tot goed beheer van het algemeen belang. Door alle belangen aan te horen en in overleg een weg vooruit te vinden, ontstaat er meer begrip en een goede onderbouwing voor de te maken keuzes. In de economie bijvoorbeeld noemen we deze inrichting van overleg ook wel het 'Rijnlands model'.

In het kort:

- Rentmeesterschap komt voort uit de erkenning dat wij alles wat we hebben, hebben ontvangen. Dat maakt het kwetsbaar en schaars. Daarom hebben wij een verantwoordelijkheid om verstandig met middelen om te gaan – zowel met je eigen middelen (tijd, energie, geld) als met natuurlijke hulpbronnen (water, olie, voedsel);
- Goed rentmeesterschap gaat niet om óf-óf, maar om én-én. Niet om het huishoudboekje of duurzaamheid, maar om het huishoudboekje én duurzaamheid;
- De samenleving is als eerste aan zet om zich in te zetten voor het behoud van alles van waarde. Om dit te bereiken, overleggen mensen en groepen/verbanden van mensen binnen de samenleving met elkaar: het poldermodel. De overheid bestaat om kaders voor het overleg te scheppen en het algemeen belang in het oog te houden.

4. De verbinding tussen de grondslagen

De vier grondslagen komen voort uit een christendemocratische erkenning van de inherente waarde en afhankelijkheid van ieder mens. De interpretatie van elke grondwaarde wordt beïnvloed door de andere drie. Net zoals vier muren een dak overeind houden, ondersteunen en bouwen de vier grondslagen gezamenlijk de christendemocratie.

Subsidiariteit en het poldermodel sluiten goed aan op een christendemocratische visie op de rechtvaardige samenleving, omdat zij de unieke bijdragen en talenten van burgers respecteert en waardeert. Enkel door te erkennen dat de samenleving de basis van alles is, kunnen we inzien dat zij als eerste aan zet is bij de beantwoording van grote vraagstukken (gespreide verantwoordelijkheid). Tegelijkertijd bestaat het poldermodel evenzeer om recht te doen aan noden en belangen van verschillende groepen (solidariteit) zonder onnodig aan het politieke primaat te tornen – een primaat als bescherming (rentmeesterschap) van het algemeen belang.

De balans die in Nederland bestaat in de decentrale eenheidsstaat en het poldermodel lijkt misschien heel vanzelfsprekend. Toch is zij best uniek. Kijk maar naar de Verenigde Staten of Groot-Brittannië, waar politieke partijen elkaar naar het leven staan. Of naar Frankrijk, waar een president met weinig overleg en een minimale parlementaire meerderheid grote veranderingen kan doorvoeren. Die politieke modellen passen veel minder goed binnen de christendemocratische filosofie.

Heeft de christendemocratie dan een antwoord op alle vragen van vandaag en morgen? Ja en nee. Ongeacht het probleem blijft de basis van elk antwoord voor ons hetzelfde: de erkenning dat ieder mens onvervangbaar is en afhankelijk van haar/zijn omgeving. De specifieke toepassing van onze filosofie op nieuwe vragen en uitdagingen – denk aan, robotisering, globalisering of klimaatverandering – staat misschien niet geheel vast, maar volgt altijd dezelfde lijnen. We staan als christendemocraten immers in een tijdloze traditie die zich telkens weer weet aan te passen aan een veranderende wereld.

Vrees dus niet: zolang je waardevolle, afhankelijke mens centraal blijft stellen, zijn de christendemocratische antwoorden van morgen even duidelijk en van toegevoegde waarde als de vroegere successen waarmee christendemocraten Nederland mede zo welvarend hebben gemaakt. Samen mogen wij op zoek naar duurzame christendemocratie oplossingen voor de uitdagingen van vandaag en morgen. Juist die zoektocht is het hart van een groot politiek avontuur. Doe je mee?

5. Waardevolle bronnen voor de christendemocratie

CDJA:

- Heel maken wat gebroken is (grondslagenrapport) 1991
- De toekomst van de Christendemocratie in Nederland 2010
- Op zoek naar gemeenschap 2013
- Politiek Programma van het CDJA 2017

Kernbronnen van het CDA:

- Wim Aantjes De 'bergrede' 1975
- Verkiezingsprogramma Niet bij brood alleen 1977-1981
- Programma van Uitgangspunten 1993
- Commissie-Andriessen Nieuwe wegen, vaste waarden 1995
- Rien Fraanje e.a. Gemeene gratie 2015
- Rien Fraanje e.a. Paus Leo XIII en Abraham Kuyper 2016

Begeleidende Teksten:

- De Heilige Schrift
- Leo XIII Rerum Novarum 1891
- Abraham Kuyper Sociale kwestie 1891
- Pius XI Quadragesimo Anno 1931
- Johan Huizinga In de schaduwen van morgen 1936
- C.S. Lewis De afschaffing van de mens 1943
- Compendium van de Sociale Leer (m.n. *Gaudium et Spes*) 1965
- Henk Woldring Politieke filosofie van de chr.dem. 2003
- Franciscus Laudato Si 2015

Rapporten van het Wetenschappelijk Instituut (WI):

- Mens, waar ben je? 2006
- Waardevast, Over de Uitgangspunten van het CDA 2011
- Geloof in de Samenleving 2013
- CDA ontleed, over de betekenis van de C, D en A 2014
- Gezag, vrijheid, burgerschap (M. Neuteboom) 2016
- Burgerschap in een technodemocratie (CDV-herfstnummer) 2016
- Zorg van waarde 2016